

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського
Інститут педагогіки НАПН України, відділ навчання мов національних меншин і зарубіжної літератури
Ізмаїльський державний гуманітарний університет Харбінський інженерний університет (Китай)
Кіонгінський національний педагогічний університет, м. Інчхон, Республіка Корея
Русенський університет імені Ангела Канчева, Болгарія
Шуменський університет імені Єпископа Костянтина Преславського, Болгарія
Кагульський державний університет імені Богдана Петричейку Хашдеу, Молдова
Тараклійський державний університет імені Григорія Цамблака, Молдова

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 205-річчю
Університету Ушинського

(6 червня 2022 року, м. Одеса)

internal system of maintenance of quality of education in establishments of preschool education: approved. by the order of the State Service for Educational Quality dated] [in Ukrainian].

2. Kodzhaspirova, G.M, Kodzhaspirov A.Yu.(2005) Slovar po pedahohyke. [Dictionary of pedagogy]. Moskva: YKTs «MarT»; Rostov n /D [in Russian]/

3. Entsyklopediia osvity (2008). Encyclopedia of Education ed. V. H. Kremen. K.: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

4. Bohush, A. (2020). Vymiriuiemo yakist doshkilnoi osvity: metodychna spriamovanist [Measuring the quality of preschool education: methodological focus] Pivdenoukr. nats. ped. un-tu im. K. D. Ushynskoho. Odessa [in Ukrainian].

5. Krutii, K. (2018). Monitorynh yakosti doshkilnoi osvity: kvalimetrychnyi pidkhid do otsinky rozvytku dytyny [Monitoring the quality of preschool education: a qualimetric approach to assessing child development.] [in Ukrainian].

6. Doshkilna osvita. Slovnyk-dovidnyk. (2010) [Preschool education. Dictionary-reference] ed. K. L. Krutii, O. O. Funtikova. Zaporizhzhia: TOV «LIPS LTD [in Ukrainian].

7. Kontsepsiia osvity ditei rannoho ta doshkilnogo viku (2020) [The concept of education of children of early and preschool age] Kyiv: FOP Ferepnets V. B. [in Ukrainian].

8. Kliuchovi pokaznyky yakosti doshkilnoi osvity (2018) [Key indicators of the quality of preschool education] [in Ukrainian].

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ВИМІРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Олена Соцька, кандидат педагогічних наук

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Україна)

Анотація: у статті досліджено теоретичні засади формування педагогічної етики майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на прикладі викладання дисциплін еколого-педагогічної та фізкультурно-оздоровчої підготовки.

Ключові слова: педагогічна етика, моральні якості, спостережливість, емпатія, екологічне сприймання, індивідуальний стиль педагогічної діяльності.

MORAL AND ETHICAL DIMENSIONS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

Olena Sotska, candidate of pedagogical sciences

South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky (Ukraine)

Abstract: the article investigate theoretical principles formation of pedagogical ethics of future educators of preschool education on the example of teaching disciplines of ecological and physical culture and health training.

Key words: pedagogical ethics, moral qualities, observation, empathy, ecological perception, individual style of pedagogical activity.

Стрижневим у створенні професійного портрету майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти є педагогічна етика. Пріоритетність педагогічної етики у професійній діяльності вихователів закладів дошкільної освіти регламентовано Професійним стандартом «Вихователь закладу дошкільної освіти» (2021 р.) та Законом України «Про освіту» (ч. 2, ст. 54) [1].

Визначимось із сутністю поняття «педагогічна етика». Педагогічна етика трактується як «галузь етичної науки, що досліджує основи, сутність, специфіку, особливості педагогічної

моралі, обґрунтовує принципи та їх реалізацію у сфері педагогічної праці, розкриває її функції, категорії, а також вивчає зміст моральної діяльності педагога» [3].

До професійно-етичних і моральних якостей педагога віднесено такі, як-от: любов і повага до дітей, відповідальність, емпатія, комунікативність, педагогічний такт, самоконтроль, спостережливість, толерантність, культура поведінки та мовлення [3].

Розвиток професійних інтересів особистості зумовлено спостережливістю як якості педагога та вміння помічати характерні, але малопомітні особливості предметів і явищ, яке виробляється у процесі систематичних занять улюбленою справою.

Для розвитку спостережливості як професійної якості майбутніх вихователів у практику викладання дисциплін «Основи природознавства з методикою», «Основи екології з методикою ознайомлення дітей з природою», «Теорія та методика фізичного виховання дітей» уведено ігрові вправи пантоміми, вправи на емпатію та аналіз естетичних проявів природного довкілля.

Для кожної з перелічених дисциплін притаманний специфічний категоріальний та понятійний апарат. Одним з традиційних підходів до формування розуміння та системи знань в майбутніх вихователів основних термінів, понять та наукових категорій з тієї чи тієї дисципліни є ведення словничків. У цьому руслі нагальним є усвідомлення сутності різних термінів, понять та наукових категорій. Яким чином трансформувати нові терміни до педагогічного активу майбутніх вихователів?

Як свідчать результати, включення гри пантоміми до процесу вивчення ключових термінів наукової дисципліни, вмотивовує здобувачів до поглиблення розуміння їхньої сутності та набуття власного інтерпретування понять у грі за допомогою невербальних засобів – рухів, міміки, жестів, пози тощо.

Динаміки проведення навчальної гри пантоміми надає розподіл групи здобувачів по командах та введення правил демонстрації того чи того терміна, поняття чи наукової категорії.

Сприймаючи невербальну інтерпретацію сутності ключових термінів наукової дисципліни та набуваючи емоційно-чуттєвого досвіду, демонструючи їх, увага здобувачів зосереджена на тих внутрішніх явищах і процесах, які не завжди є доступними через словесне трактування, лише через когнітивні процеси. Вбачаємо провідну роль ефективності застосування елементів навчальної гри пантоміми в їхній емоційно-чуттєвій спрямованості.

Також невербальний компонент у психолого-педагогічній літературі віднесено до педагогічної техніки як сукупність різноманітних умінь, які впливають на успішність результатів педагогічної праці, допомагають педагогу більш повно реалізувати свій творчий потенціал, домогтися високого рівня майстерності і неповторності індивідуального стилю діяльності [4].

Отже, включення до процесу професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти вправ із невербальних засобів педагогічної техніки, інтегрує як раціонально-теоретичний рівень так й чуттєвий (морально-психологічний).

Наступною нагальною професійною якістю педагога є емпатія як пасивно-споглядальне розуміння ставлень, почуттів, психічних станів іншої особи без активного втручання для надання дієвої допомоги. Для розвитку емпатії у професійній підготовці майбутніх вихователів прерогативним уважаємо введення тренінгових вправ.

Так, до практики викладання дисципліни «Основи природознавства з методикою», «Основи екології з методикою ознайомлення дітей з природою» введено тренінгові вправи на розширення досвіду взаємодії з природою, на розвиток екологічної емпатії. Наприклад, вправа «Якби я був деревом...» Маури О'Коннор. Особливістю вправи є поєднання вербального супроводу (читання) та візуалізації, уявлення, що ноги – це могутні коріння дерева та моторними діями – руками тощо.

Зауважимо, що здатність до емпатії розвиває проникливість – здатність до швидкого та адекватного пізнання людей і відносин, до прогнозування їхньої поведінки. Як компонент висококваліфікованого спілкування, проникливість припускає ряд умінь, зокрема, уважно слухати людей. Емпатійні слухання дозволяють пропускати через себе ті почуття, які

переживає співрозмовник, відображати їх, розуміти емоційний стан співрозмовника та поділяти його.

Таким чином, зазначені та інші професійні якості майбутніх вихователів відображають індивідуальний педагогічний стиль. Кожен з яких здатний набувати тієї чи тієї спрямованості: екологічної, естетичної, здоров'язбережувальної тощо. Переконавши, що зазначені спрямованості педагогічного стилю зумовлені професійними інтересами та рівнем їх розвитку.

Через екологізацію освітнього процесу підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти здійснюється як професійна підготовка до екологічного виховання дітей, так і трансформація їхньої екологічної свідомості від антропоцентричних стереотипів взаємодії «людина – природа» до біоцентричної еко-парадигми.

Психологічна готовність до екологічного виховання вважається складним інтегративним утворенням та складається з таких чинників, як-от: екологічне сприймання, економічне мислення, екологічні почуття, еколого-економічні судження та оцінки, екологічний ідеал, екологічне самовираження особистості [2].

П. Якобсон визначає поняття екологічне сприймання як чуттєву ступінь пізнання довкілля, що складається з початкового емоційного захоплення, життєвого споглядання, безпосереднього переживання, сприйнятого, побаченого та повного усвідомленого осмислення дійсності.

Екологічні почуття, як складники естетичних, специфічно людських вищих почуттів, своєрідний вияв людських емоцій до природи, речей, до оточуючого людину довкілля. Вони виникають тільки у контексті свідомості та являють собою результат усвідомленого суб'єктивного оцінного ставлення особистості до довкілля (прекрасного, гармонійного сприйняття, бережливого, природоохоронного ставлення чи ганебного, знищувального, руйнівного ставлення). Екологічні почуття перебувають у діалектичному взаємозв'язку з інтелектуальними, моральними, вони «торкаються особистості загалом» (Г. Петрова), надають цілісного характеру екологічній реакції.

Екологічне самовираження особистості виступає в активній життєвій позиції, пропаганді природоохоронних знань, втіленню в життя екологічних норм та законів.

Досліджуючи проблему екологічного знання та його вплив на формування стилю мислення в сучасній науці, А. Матвійчук визначає цю категорію знань як багатокomпонентну та складно-структуровану систему. Дослідник виокремлює місце екологічного знання у сучасному соціокультурному просторі яке продиктоване специфічними особливостями галузі, що визначаються її інтегративно-синтезуючим характером, наявністю вагомий інтелектуальної мети, гармонізації ставлення «людина – природа», а також творчим поєднанням, взаємодоповненням раціонального ірраціональним і навпаки, що дозволяє значно підвищити продуктивність пізнання довкілля.

Як доводить А. Матвійчук у своєму дослідженні, вплив екологічного знання на стиль мислення сучасної науки відбувається за допомогою певних «силових ліній»: через науково-теоретичну та повсякденну практику; через поширення комплексу методологічних та методичних настанов, що виробляються в екологічному знанні; через філософські ідеї та принципи, які виникають на ґрунті екологічного знання; через певний тип світогляду, що формується на підставі екологічного знання.

На підставі трансляції специфічних особливостей, рис та характеристик екoзнання стилю мислення сучасної науки, що відбувається означеними «силовими лініями», виникає екологічний стиль мислення. Останній в свою чергу, передбачає відповідні форми організації мислення, які визначають особливий тип світобачення та світосприйняття, орієнтацію людини на екологізований спосіб опанування зовнішнього світу у його практичних, духовно-практичних та теоретичних формах. А. Матвійчук звертає нашу увагу на той момент, що в соціокультурному плані екoмислення є тим ґрунтом, на підставі якого відкриваються можливості для вирішення проблемних моментів ставлення «людина – природа», реалізується практика коеволюції людства та біосфери.

Отже, імперативом еколого-педагогічної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є створення ситуацій морального та чуттєвого вибору через взаємодію із природою. В умовах інтеграції середовищного підходу розвиток екологічно спрямованих професійних інтересів майбутніх вихователів реалізуємо крізь моделювання природничо-екологічного середовища закладу дошкільної освіти із включенням елементів кімнатного квітникарства та ландшафтного дизайну. Під час добору, систематизації та проєктування куточків природи, озеленення ділянки закладів дошкільної освіти тощо здобувачі через чуттєве наповнення набувають морального досвіду відповідальності за той чий той об'єкт природи.

Впровадження здоров'язбережувального супроводу професійної підготовки майбутніх вихователів сприяє набуттю як відповідного педагогічного стилю, так і відповідних знань та умінь щодо збереження і зміцнення здоров'я дітей та дотримання здорового способу життя самим педагогом.

С. Ільїн характеризує різноманітні стилі діяльності, серед них: стилі діяльності з підготовки до фізкультурно-оздоровчих заходів (спосіб компенсації, імпровізація), стилі спонукання дітей до рухової діяльності (логічність та дисциплінованість), стилі подання навчального матеріалу (створення повної орієнтувальної основи діяльності, цілісний метод навчання, змішаний стиль). Розкриваючи специфіку стилів підготовки до фізкультурно-оздоровчих заходів, учений зауважує наявність двох із них. За першим, який притаманний педагогам з інертністю нервових процесів, ригідністю переконань, слабкою нервовою системою, приділяється увага детальній розробці плану заходу, ретельному обмірковуванню засобів вирішення завдань, що плануються та його чіткого дотримання. Отже, означений стиль діяльності є своєрідним способом компенсації слабких сторін.

За другим – педагогові притаманно рухомість нервових процесів та міцна нервова система, що сприятиме швидкої орієнтації у нових ситуаціях та стійкість до психічного напруження – виявляється потяг до імпровізації, захід проводиться «на настрої», жваво.

За способами спонукання дітей до рухової діяльності стилі розрізняють на дві групи: перша, використання переважно логіки пояснення, чітка постановка пізнавальних завдань та створення проблемних ситуацій; друга, надання розпоряджень суворим голосом, дисциплінований вплив одноманітний. Для першого стилю діяльності педагогів притаманне слабка та рухома нервова система, для другої групи – міцна та інертна нервова система.

Педагоги по-різному подають навчальний матеріал. Так, педагоги зі слабкою й інертною нервовою системою прагнуть до створення повної орієнтувальної основи діяльності, інші – з міцною та рухомою нервовою системою, менш приділяють попередньому поясненню та створенню орієнтувальної основи діяльності, найчастіше пояснення надають у ході виконання вправ.

Психологічний аспект індивідуального стилю діяльності звертає нашу увагу на стиль саморегуляції як на дві взаємопов'язані сторони цілісного індивідуального стилю активності, діяльності людини (В. Моросанова, Г. Берулова).

Як зауважує В. Моросанова, навіть при когнітивній обдарованості і компетентності людини задля високої ефективності діяльності необхідні наявність у неї розвиненої й досконалої системи регуляції досягнення зовнішніх (практичних) і внутрішніх (спрямованих до себе, до вирішення своїх проблем саморозвитку). Довільна свідома саморегуляція розуміється автором, як-от: системний багаторівневий процес активності психіки людини з постановкою цілей і управління їхнім досягненням, де усвідомлення зумовлено необхідністю, актуальністю в певний момент.

У співвідношенні стилю саморегуляції й індивідуальності, В. Моросанова з позиції методологічних основ виокремлює «суб'єктні риси» (регуляторноособистісні), а саме: відповідальність, наполегливість, гнучкість, надійність тощо, які, у свою чергу, визначають здатність людини долати суб'єктивні й об'єктивні перешкоди досягнення життєвих цілей і, поряд з цим, з індивідуальним регуляторним профілем виступають основою для формування індивідуальних стилей саморегуляції у певних видах діяльності.

Взаємозумовленість суб'єктності й особистості в індивідуальності виявляє в першому – прояви в самодетермінації, розвитку свідомої саморегуляційної активності, та другому – індивідуальні особливості саморегуляції в їх взаємозв'язку з темпераментом і характером, різними структурами самосвідомості й безсвідомого. Де характер і темперамент задають деякі детерміновані організмом індивідуальні особливості як поведінки, так і її регуляції. Поряд з цим, за результатами дослідження В. Моросанової, особистісна суб'єктна активність, механізм якої виступає усвідомлена саморегуляція, впливає на прояв темпераменту і характеру, може розширити норму реакції, дозволяє суттєво змінити продуктивні аспекти активності людини.

Отже, надання процесові професійної підготовки майбутніх вихователів здоров'язбережувальної спрямованості, враховує індивідуальний стиль діяльності педагога та його стиль саморегуляції.

Підводячи підсумок, зауважимо щодо нагальності синтезу морального та чуттєвого у процесі розвитку професійних інтересів майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти як умови забезпечення якості освіти та здоров'язбереження особистості здобувачів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» / Верховна Рада України. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#top> (дата звернення: 15.05.2022).
2. Богущ А. М., Ямницький В. М. Психологічні аспекти екологічної культури майбутнього педагога / Збірник матеріалів Міжнародної науково конференції 2-4 лютого 1995 р. «Виховання екологічної культури». Одеса, 1995. II частина. С. 4-5.
3. Професійна етика педагога Бібліотека / гол. ред. Н. Вовковінська. Київ : ФОП Кухаренко Ю. Ю. 2013. №9. С. 7
4. Щербина Д. В. Невербальна культура педагога: методичні рекомендації до проведення лабораторних занять з курсу «Основи педагогічної творчості та майстерності». Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 58 с.

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#top> (data zvernennia: 15.05. 2022)
2. Bohush, A. Yamnitskyi, V. (1995) «Psykhologichni aspekty ekolohichnoi kultury maibutnoho pedahoha», Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo konferentsii 2-4 liutoho 1995 r. «Vykhovannia ekolohichnoi kultury». Odesa, 1995. II chastyna. S. 4-5.
3. Vovkovinska, N. Profesiina etyka pedahoha Bibliloteka. Kyiv: FOP Kukharenko Yu. Yu. 2013. №9. S. 7
4. Shcherbyna, D. (2012) Neverbalna kultura pedahoha: metodychni rekomendatsii do provedennia laboratornykh zaniat z kursu «Osnovy pedahohichnoi tvorchosti ta maisternosti». Kyiv : NPU imeni M. P. Drahmanova, 2012. 58 s.

ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО РОБОТИ З УЧНЯМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Наталя Щекотиліна, кандидат педагогічних наук,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського» (Україна)

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання організації підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями в умовах інклюзії. Що полягає в послідовному